

A ROMÁN NÉP HITVILÁGÁBÓL.

Második közlemény.

III. Drac, Ursitoare, Moroiu, Strigoiu, Priculici.

A román nép egész hitvilágán végighuzódik a legfőbb jó és a legfőbb rossz iránti hit. Isten (dumnezeu) az ő angyalaival (îngerii) és szentjeivel (sfîntii) képviselik a legfőbb jót; az ördög (drac, diavol, sătana) számos gonosz fajzatával pedig a legfőbb rosszat. Minden jó az istentől, minden rossz az ördögtől származik, amaz a jónak, emez a rossznak a kuforrása. Az angyalok és a szentek minden hatalmukat az istentől, a gonosz lények, tündérek, szellemek az ördögtől veszik.

Ezen két biblicus legfőbb hatalom köré csoportosítja a román nép az ő pogánykori isteneit, egyáltalában mythosi felsőbb lényeit, jó és rossz természetük szerint. A keresztény vallás azonban minden pogány elemre rányomta a maga bélyegét és jellegét.

Ezen jó és rossz iránti hit elfoglalja a román ember egész lelki világát, gondolkozását. A jó és rossz szellemek sokaságától gondolja magát körülveve. Ezen jó és rossz szellemeknek, melyek az embert láthatatlan módon környezik, kísérik, nincs más teendőjük, mint az embernek szolgálni.

A román ember úgy tudja, hogy kiki a vállán egy angyalt és egy ördögöt czipel. Az ördög a balvállról az embert a rossz elkövetésére, az angyal a jobbvállról pedig a jóra unszolja. Ha az ember jót cselekszik, az ördög a balvállon hasad meg a méregtől e miatt. Az egyik a pokolnak, a másik a mennyországnak egyengeti az útját.

Azért parancsolja a közmondás a román embernek: Mielőtt cselekednél valamit, tedd magad elé kucsmádat és előtte fontold meg jól. A hirtelen való munka többnyire rossz s az ördögé szokott

lenni. Egy-egy rossz cselekedetét a román ember így indokolja: „M'o înpins dracu!” (Megtaszított az ördög).

Közmondásai, egyáltalában népköltészete, telvék az ördögre és annak tulajdonságaira, természetére való vonatkozásokkal. Az ördög az embernek közvetlen közelében él. Életének napjait a román jó és rossz napokra osztja fel. A jót a fehérrel, a rosszat a feketével helyettesíti. Így nevezi el a jó napokat: zile albe (fehér napok), a rossz napokat: zile negre (fekete napok). Születik az ember jó, vagy rossz csillagzat alatt; magát a mindenséget felosztja l u m e albă (fehér világ) és l u m e n e a gră (fekete világ); az utóbbi világban — alvilág, pokol — él az ördög, az ő gonosz fajzataival; a fehér világ az, melyen az ember él, s a melyet a nap bevilágít.

Ám lépünk be ezen szellemvilágba és ismerkedünk meg annak különös természetű lakóival.

A fekete világ főalakja az ördög (drac, diavol, sätänä).¹⁾ A román ember egész lényére az ördög tette a legnagyobb hatást. Ettől fél leginkább, ezzel foglalkozik életében legtöbbet. A román ember azért istenfélő, mert az ördögtől fél. Ha munkához fog, ha útra indul, ha köszön, ha áldázkodik, az istenhez azért folyamodik, hogy óvja meg a rossztól (de rău).

Az ördög tehát a rossz (drac) fogalmát képviseli. Drac-nak nevezi a macedoniai és az isztriai román is. Albánul: dreki. Ezen neveken kívül a román hívja még: vrăjmaş-nak (ellenség)²⁾ A legrégebb román nyomtatványokban már előfordul e szó.³⁾ Különbösen a zsidó: satan, e fogalom ősalakja, már magában foglalja a vrăjmaş értelmét (ellenkező, ellenség), hasonlóan a paleo-szláv: nepriiazni

¹⁾ Drac (= δράκων): kigyófaj, melyet az előkelő házakban a delnők játékszer, vagy kedvenc állat gyanánt tartottak; általában = sárkány, kigyó. — Diabolus (διάβολος): rágalmozó, káromló, (egyh.) ördög. — Satan, satanas (héber szó) ellenség; (egyh.) gonosz szellem, sátán, ördög. Finály: Latin-magyar szótár 598, 647, 1760 lapokon. Satana a celta sath (rossz) torn (úr, ember) Satana: rossz ember. Marianescu A. M.: Cultul creşt. şi păgân. 235. l.

²⁾ A szláv vrăgü-ből (inimicus, hostis, diabolus); bolgár-szerb-horvát: vrag, lengyel: vrog. Cihac: Dict. D'Étym 464—465 lapokon.

³⁾ A voronecki codexben (1500 körül) „връжманша воегъш Дракоуа“ (ellenségek, az ördög). Sbiera Jon kiadása 128, 162, 250 lapokon. Az 1574-ki, 1688-ki bibliai fordításokban szintén előjő.

(πονηρός, διάβολος) az ó-germán unholdanak (inimicus, diabolus) fel-
lel meg.

Az ördög (drac) elnevezésre birja a román nép:

1-ször a görögből a diavol-t (διάβολος), népiesen: ghiavol
(vagy gyávol), *dimon* (δαίμων) és satana-t (σατανάς).

2-szor, az oroszból: scarasťchi (= iskariotski), iskáriotes
Judás, mely szó leginkább Moldovában van forgalomban.

3-szor, a törökből: naibă-t, a török-arab nâibe-ből (szeren-
csétlenség) és han-tătar-t, v. tătar, egy nép után nevezve el,
mely országokat pusztított.

4-szer, a cigányból a benga-t; különösen Moldovában, de
nálunk Magyarországon is használják.

5-ször, ismeretlen eredettel: aghiută, az ördög comicus neve;
luceflenderu, hihetőleg Luciferből, pîrdalnic és sarsailă.¹⁾

Az ördög előfordul még a következő mellékneveken is: pogan
(pogány), miehiduță, mititel (kicsiny), spurcat, necurat
(tisztátalan), negru (fekete), intunecat (sötét), codea (farkas)
ucigă-l crucea (ölje meg a kereszt), ucigă-l toaca, tămâia,
vederea (ölje meg a tóka, a tömjén, a látás).

Egy 1799-ki kéziratból kitetszőleg a román kolostorokban, tem-
plomokban, iskolákban tanították:

Tanító: Miként nevezik még az ördögöt más neven?

Tanítvány: Az ördögöt más neven nevezik még: sárkánynak
(bălaur), kigyónak (șarpe), méregnek (otravă), ravasz oroslánnak (leu
viclean), pörösnek (părăș), csalónak (înselător), gyilkosnak (ucigaș)
a roszaságok kezdeményezőjének (incepător reutătilor), sötétségnek
(intunec), hivtelen léleknek (duh viclean), ragadozó farkasnak (lup
răpitor), a világ földes urának (boeru lumii), az igazság ellenségének
(vrăjmaș adevărului), a hazugság atyjának (tatăl minciunei), mert ő
szülte a hazugságot s a ki hazudik az az ördögnek gyermeke.²⁾

Látható, hogy a román ember lényét az ördögtől való félelem,
az ördögről, mint legfőbb roszról való gondolkozás inkább elfoglalta,

¹⁾ Lásd Sainean Lázár: „Semasiologia limbei române“ czimű tanulmányát
a Revista pentru istorie stb. VI. k. 266—270. lapjain.

²⁾ Gaster: Lit. populară română. 264—265. l. — Muz.-Egy. Bölc. kiad-
ványa V. köt. 20—21. lapokon. Sainean Lázár fennebb érintett tanulmánya (268.).

mínt minden más egyéb. Az ördögre vonatkozó közmondásaiból ide ig-
tatjuk a következőket:

Ördögre akadt. Az ördög, ha nincs dolga, a farkát méregeti. Az ördögöt halottnak senki sem látta. Az ördög csúfolkodni szokott a vén emberrel. Az ördög azt mondja neki, hogy fehér, mint egy galamb, pedig nálánál is feketébb. Börbe bujt ördög. Tőle az ördög sem lop töményt. Mintha csak ördög suttogott volna a fülénél. Ördög ül a pénzén. Az ördögöt muzsikával viszed be a házba s az érsekek imádságával sem tudod kikergetni. Ha ördög csipte meg a reverendát, vagy vágd el ott, vagy vesd le egészen. Az ördög az asztalfőnél ül, s alatt farkával felfordítja a székeket. Az ördög az asztal végén ül, s farkával künn felforgatja a szekereket. A ki nem látott ördögöt, az reád nézzen. A kit az ördög tanít valamire, azt el is árulja. Az ördög bármennyit éljen, nem öregszik meg. Az ördögnek nincs dolga mégsem ül tétlen. Se ördög ne jelenjék előtted, se meg ne állj, hogy palacsintával megkináld. Az ördög sem hidat, sem templomot nem épít, hanem hálót vet és békót. Az ördög kineveti a fekete galambot, s magát nem látja. Az ördög kibontja a boeskorát. Még az ördög sem üt egyszerre főbe. Nem tud tőle megszabadulni, mint az ördögtől. Az ördögöt kereste, az ördögre akadt. Az ördög is panaszolkodik. Oda vitte, a hol az ördög gyermekeket választ el az emlőtől. Az ördög tudja, de ő nem. Óvakodik, mint ördög a tömjéntől. Még az ördög sem adhatta ezt eszére. Csak az ördög szegény, mert nincs lelke.¹⁾

A román ember hiszi: jó cselekedetre az ördög megpukkad mérgeben; jó, ha valaki kacskezü (balkezü), mert azzal biztosan meglehet lőni az ördögöt; az ördög főkötőt visel, nem jó tehát játszadozni a fejkötővel, mert az az ördögé; ha isten foglalkozik az emberrel, az ördög is kalácscsal áll elő; az ördög házat bont; minden románnak van egy-egy ördöge, mert angyalnak gyenge; az asszony egy hajszál elválasztásával megvénytette az ördögöt; az ördög félre áll a varázslónők útjából.²⁾

Erős gyökeret vert a román nép hitében a tudat, hogy az asszony az ördögnél hatalmasabb lény. Erre vonatkozólag több mese és adoma forog közszájon. Mindenikben az alapgondolat: az asszony megvénytette az ördögöt. Hogy e hit már az indusoknál megvolt,

¹⁾ Hintescu I. C.: Proverbele românilor. N.-Szoban, 1877. 47—50. lapokon.

²⁾ Saincan Lázár fennebb idézett tanulmánya a 268—269. lapon.

meggyőz minket erről Benfey, a ki e themát majdnem minden irodalomban nyomról-nyomra kíséri. Machiavelli szintén megemlékezik róla Belpagor című munkájában.¹⁾

Van vízbeli ördög (dracul din apă).²⁾ Erre a gondolatra úgy jött rá a román nép, hogy a vizivásból igen sok betegséget kapott. Némely vizet tehát az ördög tart hatalmában; egyáltalában a helyről, a honnan valami rosztat hoz magával az ember, vagy a hol vele valami baj történt, úgy tartják, hogy az a r o s z t ó l, az ördögtől van megszállva.

Néha az ördög valósággal megszállja az embereket és azokban lakik. Ez biblicus felfogás.

Minden bajtól, melyet a román ember az ördög miatt szenved, megmenti őt az ördögűzés. Az ördögűzést a pap szokta végezni; áll imádságból, tömjén-füstből. Ördögűző imádságok, átkok már a legrégebbi idők óta fogva léteznek a románoknál. A legelső nyelvemlékek (a 16-ik századból) tartalmazznak már ilyeneket.

De az ördög a kuruzslónőktől is tart és kitér előlük. Aztán nagy szerepe van ördögűzésnél a kuruzslónőnek is; hatalma ennek is a ráolvasásban és valamely kipróbált gyógyszerben van.³⁾

Mert a román ember az ördögtől nagyon fél, nagyon babonás is. Sok mindent kigondolt, hogy az ördögtől, a rosztól magát távol tartsa. „Nem jó az ördögöt a falra festeni“ tartja a román nép, azért ő nem is szokta festeni, mert hite szerint azonnal megjelenik. Sőt már, mint több ízben említettük, még nevén sem meri egyenesen megszólítani, félvén, hogy neve hallatára azonnal ott terem.

Az ördög biblicus alak. A szentírás szerint az ördög az ember veszedelmére igyekszik mindenkor⁴⁾; e világnak és az istenteleneknek atyja és fejedelme⁵⁾, miért az ördögnek áldozni bűn⁶⁾; az ő hatalmát Krisztus törte meg⁷⁾ s annál többet az ördög nem cselekedhetik, mint a mit az isten neki megenged.⁸⁾

¹⁾ Gaster idézett művének 132—137. lapjain.

²⁾ Hasdeu: Cuvinte din bătrâni. II. k. 175, 717. lapokon.

³⁾ Lásd Muz.-Egy. Böles. Kiadv. V. k. 17—23. lapokon.

⁴⁾ Genesis: 3, 1. Job: 1 + 2. Zach.: 3, 1. Máté: 4, 3, 9 + 8, 28 + 13. Lukács: 8, 22 + 13 stb. stb.

⁵⁾ Lásd Máté: 4, 9. Luk.: 4, 6. Job: 41, 25. János: 8, 44 + 12, 31.

⁶⁾ Lev.: 17, 7. Zsolt.: 105, 37 stb.

⁷⁾ Gen.: 3. 15. Máté: 12, 29. Luk.: 10, 18. János: 12, 31.

⁸⁾ Máté: 8, 31 + 32 stb.

A román nép hitében élő ördög — —drac prototypja az a kigyó, mely a Genesis szerint¹⁾ ott volt már a paradicsomban és megcsalta az első embert. Az a hatalom, mely a rosznak szülője és kútfeje — kezdetben kigyó alakjában jelenik meg a román nép képzeletében; majd a bogomilismussal előtérbe lép a diavol (diabolus, qui vocatur draco aut serpens).²⁾

Kérdés merül fel, hogy a nép hitében s egyáltalában a népmithológiában előfordul-e már a kigyó, mint a rosz képviselője? hogy vajjon a bälaur (sárkány), melyről majd alább szólunk, az a szárnyakkal ellátott óriási kigyó, testén pikkelyekkel, tüzet okádó, vajjon a népek primitív hitének alakjaira vezethető-e vissza, vagy úgy született, mint a drac-ból a diavol? Gaster³⁾ arra az eredményre jut, miszerint meglehet, hogy a népek primitív hitében valóban létezett az óriás-kigyó, mely hithez csatlakozott a bogomilismus is az ő tanaival az ördögről. A népek hitében létező ezen hitelemek azon hatásnál fogva, melyet a népek egymásra gyakorolnak, assimilálódtak s megszületett a kereszténység ördöge.⁴⁾

Mi a kigyók felől táplált román néphitről alább fogunk szólni, itt csak annyit jegyzünk meg, hogy az ó-kor népeinek hitében a kigyók nagy jelentőséggel bírtak; a Geniusokat a kigyó alakjában tisztelték a régiak⁵⁾; az egyiptomiak Cneph istennek kigyó alakot adtak s Propertiusnál (lib. IV. Elog. VIII.) szerint Lanuvius, draco gyámsága alatt állott. Egyáltalában a régi római nép a kigyókat a helyek nemtőinek — geniusainak — tartotta, őket kigyó alakban rajzolta s a kigyó a bölcsességet jelképezte.

Majdnem minden nép hitében találkozunk tehát a kigyóval. Mózes⁶⁾ az Úr parancsából réz-kigyót állított fel, melyre a zsi-

¹⁾ Genesis : 3, 1—24.

²⁾ Gaster : Lit. pop. rom. 256—257. Archiv f. slav Philologie, II. k. 447. l.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Az ördögről a világirodalomba annyit írtak, mint semmiről többet. Az ördög történetét lásd Roskoff : Geschichte des Teufels. 2. k. 1869.

⁵⁾ Angues autem apud veteres pro Geniis locorum erant habiti semper. Isidori Orig. lib. XII. cap. IV. Lásd : Teodorescu Demeter : Incercări critice asupra unor credințe, 112—114. lapokon.

⁶⁾ 4. k. 21. r. 9. v.

dók feltekintvén, meggyógyultak vala; a helléneknél Aesculapiusnak, a gyógytudomány istenének jelvénye volt a kigyó.¹⁾

Már a régi korban találkozunk a dracokkal, mint őrzőkkel. A colchisi arany-gyapjút, az aranyalmákat a Hesperidák kertjében stb. ezek őrzik.

Nem értjük tehát egyáltalában Gaster fennebb érintett kérdését a bälaur fogalmára vonatkozólag. A pogány korban a drac (bälaur) iránti hit létezett és különösen létezett a dáciai dákoknál, bár nem keresztényies értelemben. A dákoknál különféle óriás-kigyó alakokat tiszteltek. Mutatja ezt az a sok kigyó-alak, mely különféle talált régiségeken felfedezhető. A különböző népeknél kifejlődött kigyó-cultus, meg volt a dákoknál is. A kigyónak évenkénti vedlése az örökélet gondolatára vezette a népeket. A dákok nagy kigyó alakokat (bälaur) viseltek zászlóikon is.²⁾ A kigyóalakok (dák istenségek,) mint Cantemirnál olvassuk,³⁾ még a mult században is meg voltak Moldovában a román népnél, melyeknek tiszteletére különböző alkalmakkor különböző énekeket énekeltek. Zmeu, bälaur, mint látni fogjuk, egy fogalmat jelent: óriási, repülő kigyó alakot, melynek hite a régi pogány korból származik, s melynek a keresztény hit és az ennek kebelében támadt számos legenda és mese aztán más tulajdonságokat és természetet kölcsönzött.

A román ember az ördögöt legjellegzetesebben a drac szóval fejezi ki. Ez a népies kifejezés. Satana, diabolus biblicus kifejezés.⁴⁾

A román népnél a pogány drac iránti hit a keresztény s illetőleg a biblicus kigyóra, ördögre szállott át. Az előbb annyira tisztelt és imádott állat, a kereszténységgel üldözés tárgya lett, erősen lábra kapván a hit, hogy a hány kigyót öl meg az ember, annyi bűne lesz megbocsátva. A kigyóban már az ördögöt üldözte az ember. A geniusből, nemtöből lett ördög.

Az ördög iránti fogalmak különösen a 10-ik századtól innen zavarják meg a keresztény népek nyugodalmát. Az ördög a keresztény világban azelőtt nem játszott oly nagy szerepet, mint azután. Mi már érintettük e kérdést a román varázsköltészetéről írt

1) Descriptio Moldaviae, 141. l.

2) Tocilescu G.: Dacia inainte de romani. 716—718 lapokon.

3) Descriptio Moldaviae 141. lap.

4) Zsidóul: Resef (= repülő állat, láng) Habakuk prophetánál.

tanulmányunkban. ¹⁾ Bogomil emelte a meg nem érdemlett magaslatra az ördög-kultust, mely egész Európa hitvilágát megváltoztatta. Megkezdődött az ördög-űzés; különféle ördögellenes imádságok és szavak; az emberek megfelejtkeznek már az istenről s egyedül a gonosztól való félelemben élnek.

Bogomil a szentírásnak az ördögről szóló tanait eretnek irányban magyarázta, hővítette s az ördögről egészen új tanokat hirdetett.

A népek a szentírás hézagosnak látszó helyeivel általában így cselekedtek. Legendák keletkeztek, a melyek ezen helyeket magyarázták.

A zsidó nép rabbinusai is tovább űzték-fűzték az ördögről szóló tanokat. A talmud-rabbinusok képzelete az ördög eredetét, természetét s hivatását illetőleg még a bogomilokon is túltett.

A talmud-zsidó romlott hittana szerint, mely e tekintetben hasonlít a bogomilok és más, a kereszténységben támadt, szekták hittanához, — az a zsidó, emez pedig a keresztény vallást hamisítván meg, — péntek napon esti szürkületben teremtette isten az ördögöket, mivel azonban csakhamar beköszönt a szombat, nem volt már ideje számukra ruhát (testet) alkotni. — Az ördögök közül némelyek Ádám-tól származnak, ki az istentől kimondott átok után vonakodott Évával közlekedni, nem akarván, hogy balsorsának örökösei legyenek; megjelent tehát kettő az ördögök feleségei közül, kikkel azután Ádám ördögöket nemzett. ²⁾ A Talmud szerint Ádám Lilithtel, az ördögök egyik előkelő feleségével, 130 éven át csakis szellemeket, ördögöket és éjjeli rémeket nemzett. Egyébiránt maga Éva is ezen 130 év alatt csak ördögöket szült, kénytelen lévén az ördögöknek lenni feleségévé. Végre a Talmud szerint az ördögök maguk között is szaporák; épen úgy szaporodnak, mint az emberek; esznek, isznak, mint az emberek és sokan közülök meg is halnak. Noé néhány ördögöt a bárkájába vitt, hogy életüket megmentse.

Az ördögök tartozkodási helyéről ugyancsak a Talmud-zsidóban a következőket olvassuk: némelyek a levegőben laknak és az emberek álmait szövik; mások a mélységes tengerekbe zárvák és fölforgatnák az egész világot, ha egyszer kiszabadulhatnának. A Tal-

¹⁾ Erd. Muz.-Egyl. Böles. Kiadv. V. kötet. 18—23. lapokon.

²⁾ Dr. Rohling Ágost „Talmud-Juden“ czimű könyvének az ördögökről szóló fejezete. — Talmud-zsidó, Budapest 1872. 37—41. lapokon.

mod szerint a vizről jövő ökör szarvai és a temetésről visszatérő asszonyok között is tánczolnak ördögök; különösen szeretnek a rabbinusok közelében időzni, nem különben a diófákon, miért is ezek árnyékában aludni veszélyes, miután minden levelen egy-egy ördög lakik. Reggel kiki gondosan mossa meg kezeit, mert a tisztátalan szellemek szeretnek tisztátalan kezekre szállani. ¹⁾

A bogomilok tanai szerint az istennek fia volt Satanail és Mihály főangyal. Az egyik a föld, a másik az ég ura. Ég és föld között az ember alkotta a kapcsolatot. Megkezdődik az emberért való küzdelem. Krisztus a földre száll és Satanailt legyőzi, de ennek cselszövénye Krisztust a keresztfára feszítetteti. Satanail ördög lesz. ²⁾

Kelettől nyugatig hosszú sora keletkezett a szektáknak; ezek között bizonyos eszme-közösség nyilvánul; mindenik eretnek könyveket terjeszt. A latin vagy görög biblia a művelt osztályok tulajdona marad, míg a néposztályok saját népnyelvükre fordítják az eretnek könyveket és a fántazián alapuló legendák, melyek azon kor regényirodalmát alkották, megmérhetlen területen nyernék befolyást. A keleti képzelem óriási ereje nyilvánul azokban. Így az ördögről is, mely ezen szekták szerint nagy hatalom volt, a képzelet magának töméntelen képeket és fogalmakat alkot, a melyek, mert a rosszal vannak kapcsolatban, az ember szívét és lelkét remegéssel, félelemmel töltik be.

A román nép a bolgárokkal s más népekkel a Balkánban, hol a bogomilismus leginkább elterjedt volt, századokon át szoros érintkezésben volt. Az ördögről lábra kapott mindenféle balhit, legenda stb. talán egyetlen népre sem tett oly mély és állandó hatást, mint a román népre. Kolos-torokban, iskolákban, templomokban hossza-vege nem volt az ördögről szóló tanításoknak. A bogomilok ismét beleolvadtak a keresztény egyházba, a melyből kiváltak volt, de az ördögről táplált különféle tanokat magukkal vitték s azoktól többé a nép képzeletét megtisztítani nem volt lehetséges. Ám ismerkedjünk meg már most más szellemekkel.

Az Urzitoare-k ³⁾ (olv. urzitoaré = sorsvetők, sorsosztók),

¹⁾ Lásd: U. ott.

²⁾ Hasdeu: Corinte din bétrîni II. k. 252. lap.

³⁾ Urzesc, (= tramer, ourdir, destiner; ordior, orsus (orditus) sum); urzitele (les parques). Cihac: Dict D'Étym. Éléments latins 303. lap. — Orsitor v. ursitor (= destinans, praedestinans, fatum, parca. sors), előfordul fét, parcă, soarte értelemben. Laurian et Maxim: Dict. limbei rumâne II. k. 543. lapon.

különösen a gyermek-születések alkalmával játszanak nagy szerepet a román népnél. E szellemekről különböző helyeken különböző hit támadt. A román nép mindenütt hisz a praedestinációban. Ugy volt elrendelve, szokta mondani mindenre, a mi éri.

A mőczokat illetőleg hiszik, hogy az *Urzitoare-k*, a hét páratlan számú estéin a születés után (a harmadik, ötödik, hetedik estéjén) megjelennek a szülői házban és az új szülött sorsa felett határoznak. Határozat előtt a szellemek tanácskoznak; a legidősebbik teszi fel a kérdést: milyen legyen sorsa az újszülöttnak? A többi jót tanácsol, de a kérdező szabadon határoz. Ha valamely gyermek-ágynál a szellemek nem jönnek megegyezésre, az újszülöttnak élete jó- és rosszban változó lesz. ¹⁾

Ursitoare név alatt némely helyt két, három, más helyt tizenkét női szellemet értenek, melyek oldalukon rokkával, rendszerint a hetedik nap éjszakáján megjelennek az újszülött gyermek ágyánál s a gyermek sorsa felett határoznak. Egyik az élet hossza, a másik az újszülött szépsége, a harmadik pedig annak földi javai felett dönt. E napra tiszta tányérba lisztet, ételnéműt egyáltalában, más edénybe olajat, bort, szóval italneműt szokás tenni, hogy a megjelenő szellemek jól legyenek hangolva s jót határozzanak a gyermek jövőjéről. Az öreg asszonyok reggel igen sokat tudnak aztán a gyermek jövőjéről mesélni. ²⁾

Az Ursitoare-kről Fogarasvidéken a következő monda van forgalomban: Midőn N. Sándor a paradicsomig hatolt *Ivánt* nevű királyra akadt, a ki trónon ült s lábait egy meleg forrás vizében fürösz-tötte. Nagy Sándor egy palaczkban kapott abból a meleg forrás-vizből, melyről Ivánt király azt állította, hogy örök ifjúságot biztosít. ³⁾ N. Sándor két szolgálóleánya a vizet ellopták, eltűntek vele. A monda szerint ezek volnának az Ursitoare-k, a kik örökifjan élnek, ismerik a jövő titkait s határoznak az újszülött jövője felett.

A románoknál a születéseknél divó különféle szokások, s a

¹⁾ Frinc Teofil és Candrea György: Româniî din muntii apuseni. 147—148. lapokon.

²⁾ Laurian-Maxim: Dicț. limbei române 543. lapon. — Cantemir: Descriptio Moldaviae, 155. lapon.

³⁾ Alexandria, Brassó 1890-ki kiadás 77—78. lapokon.

sors-osztó szellemek iránti hit az ó-kor népeinél divatban lévő különféle szokásokra és hitre vezethetők vissza.

Az ó-kor pogány népeinél is a gyermek születéssel különféle szokások jöttek forgalomba; különféle képzeletek nyertek tápot.

A román nép ezen szokásait, a gyermek-születésnél támadt különféle gondolatait lehetetlen összeköttetésbe nem hozni a rómaiak s a görögök hasonló szokásaival és gondolataival. A római Parcae (Párkák), Carmentes, Fortuna, Fata Scribunda istenségei nyújtottak alapot a román Ursitoare-k megalkotására s a pogánykorból áthozott ezen hit tartotta fenn a keresztény román népben a végzetszerűség gondolatát.

Ezen Ursitoare-k különösen a Párkákkal s illetőleg a Fata Scribunda-kkal magyarázhatók, ezek ugyanis Augusztus császár óta azok helyét foglalták el. Római és görög hit szerint is ezen istenségek a születés utáni hetedik napon jelentek meg az újszülöttnél és határoztak annak sorsa felett. ¹⁾

A végzetben való hitben a román népet több mese, monda és legenda erősíti meg.

Moroiu. ²⁾ A moroiu szláv eredetű balhit a románoknál, valamint hogy a szlávból van átkölcsönözve maga a szó is. A boszorkányok fajához tartozik. Alexandri Vazul szerint kis boszorkányok, a melyek éjjelenként szopni járnak anyjukhoz. ³⁾ Ezen boszorkányfélék az „elvesztett gyermekekből“ lesznek, olyanokból tudniillik, a kik idő előtt, vagy halva születnek s megkeresztelhetők nem voltak. Egyáltalában áll a hit, hogy a kereszteletlenül elhalt gyermekek Moroiokká lesznek. Ezen gyermekek a hetedik évig éjjelenként anyjukat meglátogatják s tejet kérnek. Hét év után, a temetésnapj évfordulón, kilépnek sirjaikból és háromszor kiáltják: Botez! Botez! Botez! (Kereszttség!) Ha valaki meghallja hangjukat s megkereszteli, elhallgatnak; visszatérnek sirjaikba; ha pedig nem

¹⁾ Marianescu A. M.: Cultul păgân și creștin. I. k. 308—311. — Preller: Grich. Myth. 307. 564. s köv. lapjain.

²⁾ Moroiu = Poltergeist; Kinder die ungetauft sterben. Serb. mora. Sainean Dict. rom. germ. 256. — Moroiu: lutin, vampyre (al. Th. 616: strigoi, moroi, tricolicii) ó-szláv mora; új-szláv, szerb, horv., lengyel: mora; csehül: mûra; orosz: kikimora; albán: mörë; új görög: μωρα. Cihac: Dict. d'Étym. Élémens slaves etc. 203. lap.

³⁾ Poesii populare, Bukarest, 1866. 194. l.

kereszteli meg senki Moroiokká, kisebb rendü boszorkányokká lesznek. ¹⁾

Azon szerencsétlen anyák, a kik idő előtt veszítették el magzatjukat, hogy így a kereszttség felvétele nélkül elhalt gyermeküket ezen borzasztó átváltozástól megmentésük, vizkeresztnapkor (bobotează) szentelt vízzel öntözik a sirt s mondják: „Kereszteltessék meg az isten szolgája Jánosnak, (ha figyermek, férfi nevet mond) v. Annának az atyának, fiunak, szentlélek istennek nevében, amen!“ Ezt hét éven át minden vizkeresztkor meg szokás cselekedni.

Ezen eljárás megmenti a gyermeket; mintha csak az egyház hiveként, megkeresztelve halt volna meg. Sirja tehát sem az emberekre, sem az állatokra nem veszedelmes; átlépheti azt bárki is, mert a Moroiu többé sirjából nem kísért.

A bukovinai románok e gyermekek temetésénél különös eljárást követnek. Rendesen a falu bábája, a szegény gyermeket rongyba göngyölgeti, feje alatt fagalyakból párna formát csinál, s éjszaka másodmagával, minden egyházi szertartás nélkül, kiviszi a temetőbe s a temető kerítése mellé, a többi halottól távolabb eső ásott sirba temeti el. Sok szerencsétlen anya, hogy szégyenét eltakarja, megöli magzatát, s eltemeti azt az istálló küszöbe, vagy valamely fa alá. A nép hite szerint az így elpusztított gyermekek szintén megjelennek a hetedik év után s szokásos kiáltásukra bárki is megkeresztelheti őket. Bukovinában szokás e hangra tiszta fehér kendőt, vagy darab fehér vásznat ketté hasítani, azt a hang felé eldobva mondani: „Kereszteltessék meg az isten szolgája Jánosnak vagy Annának“ stb. A gyermek nyugalmat nyer.

A Moroiok éjjélkor szokták elhagyni sirjaikat; agár, macska, veres-láng, gyermek képében jelennek meg, utolsó kakas kukorigolásra pedig visszatérnek sirjaikba. A macskaképűek, ha valamely fa alatt voltak³ eltemetve, felmásznak a fára s irtoztató nyávogás között verekednek. Ha emberre akadnak arcukba ugranak és megkarmolják csúfosan. — Az agárképűek megugatják, megmarják az embert. — A veresláng rendszerint éjjélkor mutatkozik és pattogva ég. Ha messze áll tőle az ember bántódása nincs, de ha közelébe megy, fejére szökik, összemarcangolja, megnémitja, megbolondítja, vagy nyavalya-

¹⁾ Marián Flávia: Mitologia daco-română — című tanulmánya az Albina Carpaților III. évfolyamának 86—89. lapjain.

töréssé teszi. Mint gyermek rendszeren szép, hosszú fehér ingben jelenik meg; különösen vizkereszt éjjelén szokás sok ily gyermeket látni.

A Moroiu rosz természetű lélek. Éjjelkor siránkozni szokott s szerteszét futkosva anyját keresi, a ki veszni engedte. A ház küszöbe alá eltemetettek éjjelkor felmásznak a ház hiujába, ott ordítva mindent össze-vissza hánynak s hallatlan módon rémítik az embereket. Gyakran a szobákba tolakodnak s ott hasonlóképpen cselekednek; az ágyban levőket a földre hurczolják; mellükre ülnek, mintha meg akarnák fojtani, iszonyatosan megverik, elkinozzák. Az istálló, vagy pajta küszöbe alá eltemetettek szintén veszedelmesek; a jászlakat össze-vissza tördelik, a barmokat megcsonkítják, az állatokat köteleikbe összegomolyítják, megölik. A román ember, ha vele efféle dolog történik, istállóját más helyre költözteti, tiszta helyre.

Sokan a Moroiok közül kiülnek az országuatra, a szekerek külőire ülnek; ordítanak, hogy az állatok megbokrosodnak tőlük, a szerkeret elragadják s magukat s a szekereken levőket elpusztítják.

Ugy az emberek, mint más állatok is, ha éjjel a Moroiu által megszállt helyen hálnak, testük s különösen szájuk meggörbül, hangjuk, hallásuk megromlik s ha meg nem halnak, állandóan nyomorékok lesznek.

Néphit szerint e szellemet látni, vagy hangját hallani, már romlást okoz. A bajt csak ráolvasással lehet elenyésztetni.¹⁾

A Moroiu megrontja a teheneket, elveszi tejüket; az állatok lábán száradnak el, elhitványodnak.

A gonosz Moroiu ellen használják a *Helianthemum vulgare* (das gemeine Sonnenröschen), melynek főzetével leöntik a Moroiu sirját. Lehet segíteni a bajon foghagymával is. Három háztól kért foghagyma főzetével bekenik a hiu ajtaját, ablakait, küszöbét, minden nyílását és e szavakat szavalják: Moroiu! Távozzál el az én határomból s ne merészelj többé visszatérni, hogy tisztátalanná tedd helyemet,

¹⁾ Marián fl. Descântece 132—135. lapjain az erre vonatkozó ráolvasási formula feltalálható. E formulában is:

Nouă Moroi

Nouă Strigoi

(Kilencz Moroi, kilencz boszorkány) boszorkányoknak vannak nevezve e szellemek

állataimat, házamat, gyermekeimet s enmagamat. Távozzál pusztá helyekre, buj be vissza sirodba, a honnan kijöttél és soha többé abból ki ne jöjj, amen!“

A nép sokat tud mesélni e gonosz hazajáró lelkekről. Vannak emberek, a kik esküt tesznek arra, hogy látták őket. A nép úgy tudja, hogy van sok férfi, de még több nő, a kik azokkal összekötetésben állván, tőlük különféle gonoszságra hatalmat nyertek. Egy ember például a szemével látta, mikor éjnek idején egy vén boszorka asszony a lelkeket a sirból kiidézte s velük mind a két szomszédját megölette.

Ha már most a román nép e balhitének eredete után kutatunk, rájövünk arra, hogy mindazon népek, a melyek egy túlvilágról maguknak egyes képzeteket alkottak s a melyek egyáltalában a halál után következő élet gondolatával foglalkoztak, a lélek vándorlását hitték, mind ezen népeknél feltaláljuk már ősidóktól fogva a hazajáró lelkekben való hitet, a melyek különféle okokból elhagyják sirjaikat megjelennek ismét az emberek között s azok között jót, avagy roszt cselekednek.

Abban a korban, mikor a kereszténységben különféle aggály merült fel, mikor különösen a Balkánban különféle szekta keletkezett, mint fennebb érintettük a bogomilismussal, az egész Balkánban uralkodó ezen balhitet is keresztény jelleggel látták el.

Az új testámentumban az evangelisták a gyermekek megkereszteltetését szükségesnek hirdették, valamint azt, hogy a keresztesség minden bűnt eltöröl. Mi lesz tehát azon gyermekekkel, a kik keresztületlenül, tehát az eredeti bűnnel megterhelten halnak meg? e kételyre a nép akként felelt, hogy ezen lelkek elkárhoznak, nyugodalmat a sirban nem lelhetnek, visszajárnak s boszorkányokként sok roszt cselekednek az emberiségnek.

Strigoiu. ¹⁾ E gonosz lények a román nép között akkora szerepet játszanak majdnem, mint a drac.

A boszorkányok létében való hit, melyek az emberiség romlására vannak, már az őspogánykori emlékekben fellelhető. A hinduknál, mint a hellenek s a rómaiak emlékeiben egyaránt nyomára akadunk e hitnek. Különösen fenn állott e hit a skytháknál: a boszor-

¹⁾ Strigă = Striga, Strix στριγξ-ből; Strigoiu: larva spectrum, sagus, magus. Laurian-Maxim: Dict. Limb. Român. 1307—1309. I.

kányok tekintete halálhozónak tekintetett, a ki velük szolt elszáradott, a vízbe vetve el nem merültek, a gyermekeket ragadozták és felfalták. ¹⁾ Törvénykönyvünkben a boszorkányok felemlítése gyakran előfordul. Az európai államok régi törvényeiben szintén mindenütt találkozunk a boszorkányokkal. Európa legfelvilágosodottabb királya, Kálmán, ama sötét időkben, kihirdette nevezetes törvényét (1. 57): *de strigis vero, quae non sunt, nulla quaestio fiat.*

Már a régi rómaiak is hitték, hogy a boszorkányok az újszülött gyermeket kicserélik, megölik s helyébe szalma-csomagot tesznek. A boszorkányok rendszerint a vért szopták ki a testből, mint a mely az életnek egyik legfőbb feltétele volt.

Preller többször idézett művének megfelelő szakaszában említi, hogy a boszorkányok madáralaku lények, rútak voltak, nagy fejjel, éles körmökkel, hosszú csőrrel. Nem lehet tudni, hogy ezek egy külön madárfajt alkotnak-e, vagy hogy öreg asszonyokból keletkeznek, haláluk után madárrá változván át. Egyszer bementek volt Procus király házába, ki akkor csak 5 éves volt s kevésbe mult, hogy áldozatául nem esett ezen gonosz lényeknek. Vérért kezdték szívni; a gyermek kiáltására a dajka oda futott s kimentette az elalélt gyermeket veszedelmes helyzetéből. ²⁾

Államférfiak, a világ legfelvilágosodottabb emberei hittek annak idejében a boszorkányok létezésében. Teméntelent irtak össze már e lényekről, melyeknek gonosz indulatát az emberek iránt lépten-nyomon érezni vélték.

A román nép hite szerint a boszorkányok többnyire asszonyokból támadnak; de vannak férfi boszorkányok is. Ezek már életükben is boszorkány természettel bírnak. Életükben bizonyos bűverő elnyeréseért magukat az ördögnek adják el. Innen van, hogy a strigoiu alatt a sírból kijáró lelket érti a román, mely eljár szívni az emberek vérért, és ért alatta v é n v a r á z s l ó n ő t is, a ki a gyermekeket megigézi és közöttük egyáltalában sok rosztat megcselekszik. Különösen a gyermekek között visznek végbe nagy rombolásokat. ³⁾

A boszorkányok láthatók és láthatatlanok. A ki boszorkányt akar látni, tavasszal fogja meg a legelső gyikot, mely eleibe kerül,

¹⁾ Ipolyi Arnold: Magyar Mythologia. Pest, 1854. 207—447. lapokon.

²⁾ Marianescu A.: Cultul creștin și păgân. 158—159. l.

³⁾ Cantemir idézett művének 156. lapján.

vágja le a fejét és szájában foghagyma-gyökérrel temesse el. Szent-György napjának előestéjén kenje be magát a gyökérből kinőtt foghagyma leveleivel; aztán rejtőzzék el valamely üregben. Így minden boszorkányt megláthat, míg ő a boszorkányok előtt láthatatlan lesz.

Alexandri szerint¹⁾ a boszorkányok Szent-András napjának éjjelén fejükre veszik koporsóikat és hazatérnek. Hogy az ily lelkektől magukat a románok távol tartsák, említett nap előestéjén házuk ajtófeleit és ablakait foghagymával dörzsölik be, ezt a szagot a boszorkányok közhit szerint nem szeretik.

Hegyes, havasos vidékeken, a hol a nép marhatenyésztéssel foglalkozik, a strigoiok jobban érzik magukat. Itt nem annyira az emberek, mint inkább az állatok megrontói gyanánt szerepelnek, nem vérrel, hanem tejjel táplálkoznak. Elveszik a tehének tejét még pedig oly nagy mértékben, hogy úgy a tehen, mint a borju e miatt elpusztulnak.

Az erdélyi részekben Szent-György napja igen nevezetes szokott lenni a boszorkányokra nézve. E nap előestéjén a boszorkányok egész serge lepi el az emberek házeit, istállóit, a mezőket. Behatolásuk ellen használják az emberek még a tövis-ágakat is, melyekkel ellátják ablakaikat és ajtóikat.

A boszorkányok által megrontott emberek és állatok különböző gyógyfüvekkel és ráolvasásokkal gyógyíttatnak.²⁾

A boszorkányok csapatjához tartozik még a Priculiciu³⁾ is (= Wehrwolf, loup garou). Rendszerint oly férfi, kinek hatalma van valamely állattá változni át. Nő is lehet Prikulics. A középkorban sokat irtak róla és igen nagy szerepet játszott. Az ó-korban ezen átváltozásnak gyakori nyomaira akadunk. A görög mythos tanúsítása szerint Zeüsz az árkadiai királyt, az istentelen Lycaont, ki embereket áldozott neki, farkassá változtatta át. Ezen átváltozási hit napjainkig tartotta fenn magát.

A román nép hite szerint a Prikulicsok emberi és állati

1) Poesii populare ale Românilor, 164. l.

2) Marian fl. Descântece.

3) Preculiciu, seu precollici = vertumnus, proteus, qui se in diversa animalia transfigurare novit; ki különféle állattá változhatik át. Lexicon românesc-lat.-ung.-nemțese, Buda, 1825: 535. lap. Vircolac = Wehrwolf. Sainean. Dict. 318. lap.

alakok. Mindenik gonoszindulatu és sok kárt tesznek emberben, állatban. Mint ember, a Prikulics nappal embertársai között dolgozik, csak éjjel indul pusztító útjára. Künn a mezőn, az erdőn, vagy az udvarokban megölik a hasznos-állatokat.

Ha a Prikulics állati alakot vesz fel, az rendszerint farkas- vagy kutya-alak és természet; átváltozhatik azonban bármely állattá.

A gonoszlelkű, kövér, egészséges emberek, néphit szerint, nagy hajlandóságot mutatnak e gonosz mesterség űzésére, kiknek aztán, ha a prikulics-természetet felveszik, hátgerinczükön egy kis fark szokott kifejlődni.

Hosszasan betegeskedő férfiak szintén könnyüséggel lehetnek Prikulicsokká, a következő módon: Az összes Prikulicsok főnöke egy nő-Prikulicsot küld a betegeskedő férfihez (ha beteg-nőről van szó, akkor férfi-Prikulics tesz látogatást), avasos zsiradékot vivén magával. A Prikulicsnő szép fiatal leány-alakban jelenik meg s ezen alakját megtartja addig, míg a beteg meggyógyul. Betegségében megkeni ezen avas-zsiradékkal, minek következtében a beteg Prikulicscsá lesz. Azután elvezeti a Prikulicsok főnökéhez, a ki mezők, erdők és vizek felett uralkodik, a Retyezát tetején. A gyűlésen elhatározzák, hogy az újonnan felvett egyéniség, mint farkas, mint kutya stb. szerepeljen tovább, vagy emberi alakját továbbra is megtarthassa.

Sokan megúnják a dolgot. Prikulics-természetüket elvesztik, ha nyakszirtjüket forró-vassal bélyegeztetik meg, vagy ha Szent-Ilyés napjának éjszakáján tömjénnel és lóporral megfüstölik az ágyat, a melyben aludni szoktak.

A Prikulicsok évadja május havával kezdődik s bevégeződik a fagy beálltával. Csak a fagy tudja a gazdákat e gonosz-emberektől megmenteni.

De a Prikulicsnak ellensége is szokott lenni. A kuttyák gyakran üldözőbe veszik s szétmarczongolják; másokat, rajtakapás esetén, az emberek agyon ütik. Ebből kitetszik, hogy hatalmuk nem emberfeletti, legyőzhető. ¹⁾

MOLDOVÁN GERGELY.

---

¹⁾ A Prikulicsról Cantemir is megemlékezik a mult században írt többször idézett munkájának érintett lapjain. A Familia régibb évfolyamaiból.